

■ **De 'diepe tijd' en de plek van de mens daarin**

“Met een gletsjergang” betekende vroeger dat een beweging zo langzaam was dat er van stilstand sprake leek’, schijft Robert Macfarlane in *Benedenwereld*. ‘Heden-daagse gletsjers deinen echter, trekken zich terug, verdwijnen. De terugtrekking van de gletsjers in de Himalaya bedreigt de bestaanszekerheid en het leven van meer dan een miljard Aziaten, die afhankelijk zijn van het water dat deze ijsrivieren met het verstrijken van de seizoenen vasthoudt en weer prijsgeeft. [...] IJs is vuil geworden, in de zin van Mary Douglas’ befaamde definitie van vuil als “misplaatste materie”.’ Het in het najaar van 2019 verschenen *Benedenwereld* is een fascinerend epos waarin de complexe relatie van de mens met de ondergrond wordt verkend. Macfarlane verbindt mythologie, literatuur, echte en imaginaire benedenwerelden aaneen en beschouwt in een lyrische stijl het verleden en de toekomst van onze aarde. Kijk dieper, in de diepste tijd, het lange leven van de planeet, en probeer er lessen uit te trekken, is zijn indringende boodschap. Robert Macfarlane: *Benedenwereld*, Atheneum – Polak & Van Genneep ⇨2019

■ **De kunst van richting te veranderen**

‘Wat we van het verleden kunnen leren is dat het nooit alleen de catastrofe is die de geschiedenis bepaalt maar vooral de reactie erop.’ In het prachtige en bij vlagen filosofische essay *De toekomst van Nederland*, betoogt Rijksbouwmeester Floris Alkemade dat in de omgang met elke crisis ook kansen verscholen liggen. Niet de wereld vormt ons, wij vormen de wereld, met onze verhalen en onze verbeeldingskracht. Dat geldt ook nu, in tijden van corona. Dat hij de tekst voor zijn essay januari dit jaar inleverde, toen corona nog slechts sluimerde en van een pandemie nog geen sprake was, doet aan het betoog van Alkemade niets af. Integendeel, de huidige pandemie vormt slechts het zoveelste bewijs dat ‘we met onze levensstijl de leefbaarheid van de planeet te zwaar belasten en ook dat we het niet aan de volgende generatie kunnen overlaten om het op te lossen.’ Klimaatverandering, afnemende biodiversiteit en bodemkwaliteit en zeespiegelstijging dwingen ons om onze op eindeloze groei gebaseerde leefwijze aan te passen. We moeten de kunst leren beoefenen om van richting te veranderen.

Niet in een rechte lijn vooruit, maar – zoals de Hadza stam in Tanzania – in een grillig survivalpatroon. Als je je op onbekend terrein begeeft, moet je immers zoeken in alle richtingen. Het gaat erom dat je tijdens het zoeken kennis opdoet, leert wat werkt, en van daaruit weer nieuwe wegen inslaat. In zekere zin niets nieuws. We kunnen volgens Alkemade putten uit onze geografische positie in een deltalandschap en onze achtergrond in de omgang met water. Daarin ligt een belangrijke basis en bron voor de verbeeldings- en bestuurskracht die nodig is om natuur en cultuur, begeerte en verstand, weer in balans te brengen. Renovatio in melius, een vernieuwing tot iets beters: dat is waar Alkemade met zijn essay toe aanzet.

Floris Alkemade, *De Toekomst van Nederland*, Uitgeverij Thoth ⇨2020

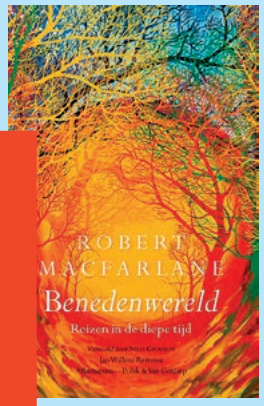
■ **Vernieuwde uitgave van inspirerend boek over transitie in het landschap**

Hoe kunnen we gezamenlijk werken aan een goede kwaliteit van het landschap? En hoe kan dat samengaan met economische ontwikkeling, bevolkingskrimp, onontkoombare veranderingen in de agrarische sector, en de eeuwige strijd tegen het water? Dit boek laat hoopvol zien wat er wél kan. Het biedt nieuwe vormen van samenwerking, ervaringen en oplossingsrichtingen. Tegelijk is het boek een ode aan het Friese landschap: het ontstaan van het land van veen, zand, klei, melk en water. Waarbij veel lezenswaardigs toepasbaar is op andere landelijke gebieden.

De Friezen hebben van oudsher een grote betrokkenheid bij hun landschap. Ooit geboren uit noodzaak bij de bouw van de eerste dijken, en ook nu een kracht bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. De optelsom van plaatselijke initiatieven leidt echter niet persé tot ruimtelijke kwaliteit. Daar is een richtinggevend kader bij nodig, en inbreng van kennis en professionele ontwerpers. Landschapsarchitect De Ruyter pleit voor een Huis van het landschap: een speelveld met spelers die niet top-down of tegenover elkaar staan, maar naast elkaar, ieder met een eigen verantwoordelijkheid. Waterschap en provincie hebben daarbij een brede, maatschappelijke rol. Want: “water verbindt en articuleert, het is de dirigent van het landschapsorkest”.

In de tweede, herziene druk, maart 2020 is een nieuw hoofdstuk toegevoegd over de aanpak van het laagveen met uitkomsten

Theo van Oeffelt
zelfstandig
communicatie-
adviseur

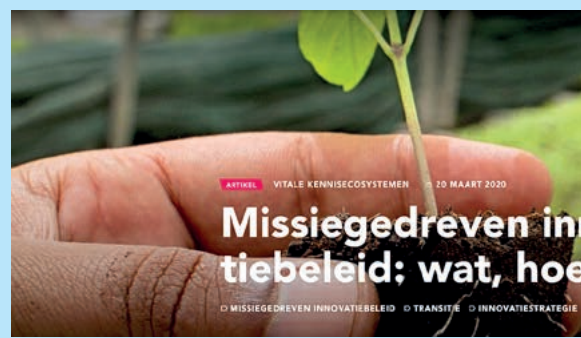

Joks Janssen
Rijksdienst voor
het Cultureel
Erfgoed

Paul van de Vijver
Hoogheem-
raadschap
van Rijnland

Jeroen Louis
Hoogheem-
raadschap van
Schieland en de
Krimpenerwaard

Hans
Schouffoer
Agence
des Eaux

#IKLEESTHUIS

ALLEEN SAMEN
KRIJGEN WE CORONA
ONDER CONTROLE

Klaar met het beeldscherm?
De beste boekentips voor
THUISWERKEN AAN
WATER GOVERNANCE

Marlous
Blanckesteijn
Vrije Universiteit
Amsterdam

nova-
e, waarom?

van het Veenatelier, onderdeel van Places of Hope in het kader van Leeuwarden culturele hoofdstad 2018.

Peter de Ruyter, *Vloeiend Landschap, Over de toekomst van het Friese landschap*
Met mooie foto's van o.a. Hans Peter Föllmi.
Uitgeverij Noordboek, ↻ 2020.

■ De institutionele omwenteling van het waterschap in de afgelopen 50 jaar

Ik lees thuis *Functioneel decentraal waterbestuur: borging, bescherming en beweging* van Herman Havekes. Op dit moment doet een door de minister ingestelde adviescommissie onderzoek naar de geborgde zetels van de waterschappen. De discussie hierover speelt al geruime tijd. Dijkgraaf Paul Erkelens van Wetterskip Fryslân, de langst zittende dijkgraaf van Nederland en lid van de eerdergenoemde adviescommissie, stelde bij zijn afscheid: 'Exit geborgde zetels.' In een vraaggesprek met het *Friesch Dagblad*, merkte hij op 'In 1993 zaten de ingezetenen, de burgers, nog niet eens in het bestuur.' Mede naar aanleiding daarvan wilde ik nu eens precies weten hoe de huidige samenstelling van de waterschapsbesturen is geëvolueerd. Waarom geborgde zetels? Welke keuzes zijn er gemaakt? Wat was de onderbouwing?

De antwoorden vind ik in dit boek, wat ophoudt bij de waterschapsverkiezingen van 2008, precies op het moment dat ik zelf begon bij het waterschap. Herman Havekes, *Functioneel decentraal waterbestuur: borging, bescherming en beweging*, Sdu Uitgevers ↻2009

■ Achterbuurten en vuil in de negentiende eeuw

Ik lees thuis *Koninkrijk vol sloppen* en het vervolg *Een nieuwe wereld* van Auke van der Woud. Hij beschrijft de enorme veranderingen die Nederland doormaakt in de negentiende eeuw. Miljoenen mensen in Europa trekken van het platteland naar de steden. In 50 jaar verdubbelt het aantal inwoners in Nederland, het grootste deel van de stadsbewoners woont in sloppen die veel overeenkomsten hebben met de slums die we nu kennen uit derde wereld. Landen. Van de befaamde 18^e eeuwse Hollandse zindelijkheid is niets meer over, het vuil hoopt zich op, schoon water, frisse lucht zijn er niet in de groeiende achterbuurten. Auke van der woud schijft over deze slechte omstandigheden maar ook over de drijfveren om het vuil op te ruimen en te werken aan

schoon water en modern sanitair. Hij beschrijft de ontwikkeling van de drinkwatervoorziening en het rioelstelsel, de techniek van het doorspoelen en het stelselmatig schoon en gezond maken van de stad. Ik (her)lees in dit boek waarom we in Nederland en elders in de wereld moeten blijven werken aan de zorg voor schoon water en waarom de sanitatie zo ongelofelijk belangrijk is.

In beide boeken lees je hoe de nieuwe technologie Nederland verandert in een modern land. In *Een nieuwe wereld* kan je lezen over genormaliseerde rivieren en systematisch bestuur. Ook lees je hoe het initiatief van private ondernemingen voor riolerings- gas en elektriciteitswerken evolueren tot werken van nationaal publiek belang en genationaliseerd worden. Beide boeken inspireren mij bij het denken en uitwerken van de opgaven waaraan we vandaag de dag werken en discussiëren over de aanleg van nieuwe netwerken voor duurzame energie.

Auke van der Woud, *Koninkrijk vol sloppen*, Bert Bakker ↻2010; Auke van der Woud, *Een nieuwe wereld*, Bert Bakker ↻2013;

■ Missiegedreven innovatiebeleid: Rathenau Instituut

Ik volg het dossier van denktank Rathenau Instituut, over missiegedreven innovatiebeleid. Mede vanuit interesse in de betekenis ervan voor de watersector. De term 'missiegedreven innovatiebeleid' werd een aantal jaar geleden geïntroduceerd door econome Mariana Mazzucato. Inmiddels is het een leidend principe in veel innovatiebeleid in Europa. Innovatiebeleid zou zich volgens dit principe moeten richten op het stimuleren van het ontwikkelen van kennis en innovatie ten behoeve van maatschappelijke missies. De overheid moet daarbij een sturende, en zelfs leidende rol spelen. Waterschappen hebben zich in de afgelopen jaren ontwikkeld tot heuse kennisorganisaties. En kunnen dus ook inspiratie halen uit deze nieuwe vorm van innovatiebeleid. Bijvoorbeeld met het oog op hun positionering in het veld, maar ook voor het bepalen van hun rol in publiek-private samenwerkingen. Lezenswaardig materiaal dus voor iedereen die zich bij waterschappen bezighoudt met innovatie. <https://www.rathenau.nl/nl/vitale-kennis-ecosystemen/missiegedreven-innovatiebeleid-wat-hoe-waarom>